

MASARYKOVA UNIVERZITA

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav hudební vědy

**Reakce hudebního časopisu *Cecilie* na vybrané
události v souvislosti s Leošem Janáčkem**

*Badatelský úkol do předmětu VH_315 Úvod do teorie a dějin hudební
recepce*

Brno 2016

Autor: Bc. Blanka Bartoňová

Úvod

V této semestrální badatelské práci bude nastíněna recepce osobnosti Leoše Janáčka hudebním časopisem *Cecilie*. Krátce nastíním vybrané periodikum, a poté se vyjádřím k deseti událostem, jež mi byly přiděleny v rámci předmětu VH_315 Úvod do teorie a dějin hudební recepce. Bude-li některá z událostí časopisem reflektována, text z časopisu bude přepsán a ocitován.

Krátce o hudebním časopisu *Cecilie*

Již titulní strana časopisu *Cecilie* jasně určuje své zaměření – „*Časopis pro katolickou hudbu posvátnou*“. První ročník *Cecilie* je datován rokem 1874, časopis byl vydáván Ferdinandem Lehnerem, který byl zároveň majitelem časopisu a jeho redaktorem. První tisky obstaraly „*kněhtiskárny Cyrillo-Methodějské*“. Pravděpodobně je však *Cecilie* mezi mnohými zažita více pod názvem *Cyryl*, který dostala poté, co začala časopis vydávat za svůj *Obecná jednota Cyrillská* v roce 1879. Úkolem *Obecné jednoty Cyrillské* bylo spravování hudby kostelní za pomoci „*Cyrillských Jednot*“ – diecézních a farních, čímž byl obsah ročníků poměrně předurčen. Každý ročník tak obsahuje kromě krátkých článků týkajících se především pokynů k provozu konkrétní liturgické hudby nebo informací ke stanovám jednoty především informace z diecézí a farností, které svou hudbou a svými aktivitami *Obecnou jednotu Cyrillskou* a její přispěvatele nějakým způsobem zaujaly. Lze říci, že obecně byly především vyzdvihovány úspěchy konkrétních diecézí či farností, které byly uvedeny jako příklad pro ostatní a mnohdy doplněny o rady a poznámky, chtěli-li by i jinde v zemi vykonat podobnou záležitost. Do časopisu však byly občas otištěny dopisy čtenářů určené redakci, informace o hudebninách a především byly často obsaženy hudební přílohy, které mnohdy obsahují také svůj komentář. V pozdějších ročnících byly do časopisu dokonce přidávány také studie literárních historiků či studie týkající se dějin církevní hudby.

Časopis *Cyryl* byl vydáván překvapivě dlouho, během své existence dokonce zažil celkem pět státních útvarů na našem území, což se odráží v jeho podtitulech.¹ Po druhé světové válce se časopis však již udržet nepodařilo a *Cyryl* tak přestal být vydáván roku 1948.

¹ „Začal s vymezením: „v zemích československých“, po výstižně rezervovaném označení „v československém státě“ se po uzavření konkordátu v roce 1929 přihlásil k „Republice československé“, což zachoval i v republice druhé a obnovil po protektorátní epizodě.“ Viz <http://cyril.psalterium.cz/?a=14>

Velkou výhodou pro mou práci je existence webových stránek <http://cyril.psalterium.cz/> věnovaných *Cyriľovi*, které obsahují všech 73 ročníků on-line. O vytvoření těchto stránek se zasloužila Společnost pro duchovní hudbu a společnost Psalterium s. r. o. a jak píše, povedlo se jim tak zpřístupnit první český historický hudební časopis, který je v úplnosti on-line ve formě faksimilií. Na digitalizaci se podílelo také oddělení digitalizace pramenů při Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Bez korektur byly převedeny obrázky také do textové podoby, kvůli časové a finanční náročnosti korektury stále nejsou provedeny, proto je problém vyhledávat fulltextově, protože převody OCR obsahují mnoho chyb a překlepů, přesto je projekt velmi přínosný a mnoha badatelům usnadní velké množství práce.

Reakce časopisu *Cecilie* na vybrané události v souvislosti s Leošem Janáčkem

1) Pro velikonoční týden (1. – 6. 4. 1874) připravil Janáček se starobrněnským kůrem Křížkovského mši a jiné dobové skladby, za jejichž nastudování a provedení získal velké uznání.

„Z diecése Brněnské. Z Brna. Naše město, „bývalý“ to až do nedávna Manchester rakouský, nedobylo si posud žádného jména ve světě uměleckém a zdá se vůbec, že Uměny nerady spočívají na žocích viny a hlas jejich že umlká v rachotu továren a parních strojů. Proto se nedivte ani Vy, že jste posud z Brna nedostali žádných zpráv o tom, zdali reforma hudby církevní, o kterou tak vřele listem svým usilujete, nalezla u nás nějaké půdy čili nic. O nějakém vydatném, společném a širším provedení krásné té idey ovšem není u nás posud ani řeči.

Bylo by však nespravedливо zneuznávati a umlčovati to, co alespoň od jednotlivců se pro dobrou věc koná a to se zdarem poměrně velmi utěšeným. Jest to vůbec charakteristické pro naše poměry literární a umělecké v národním i církevním ohledu, že jsou to vesměs jednotlivci, kteří o své újmě, bez podpory, ano namnoze proti proudu panujícimu pracují o vzdělání a povznešení národa svého. Takovýmto vynikajícím jednotlivcem byl Sušil, tato hvězda našeho kněžstva v oboru literatury bohoslovecké i národní, a takovýmto vzácným zjevem na poli hudby církevní i národní jest náš Pavel Křížkovský.

Zdálo se, že v posledních letech utichla jeho musa národní, avšak tím horlivěji obíral se Křížkovský nepřebnými poklady posvátné hudby církevní a provedl jako regens chori v klášteře Starobrněnském už před několika lety reformu hudby kostelní, nedbaje odporu a té, která horší jest zjevného odporu, obecné téměř netečnosti a nevšímavosti, s níž se s počátku jeho snahy potkávaly. Konečně otevřelo se mu širší pole činnosti, když povolán byl r. 1872 do Olomouce, aby i v dómu arcibiskupském reformě hudby cestu proklestil.

Zařídív tam co ve stávajících poměrech bylo nutno a možno, a zjednav ideám svým obecný průchod a zálibu, navrátil se po roce opět do Brna, aby dále pokračoval v díle započatém.

Nahlížeje, že pro věc tak velkou a krásnou, ale i tak zanedbanou, jako jest u nás pravý zpěv církevní, musí se teprv připravit půda a budit pravý smysl a vkus, zejména u mládeže, kterou lze ještě snadno poučiti a pro dobrou věc nadchnouti, připadl na přiměřený a zajisté všeho následování hodný prostředek. — Jal se totiž letos s přivolením představených cvičiti chovance zdejšího pacholeckého semináře ve zpěvu chorálním a kostelním vůbec, a dovo-²,

„lil i jiným spolužákům chovanců účastniti se cvičeb těch. Výsledek byl za krátkou dobu tak utěšený, že mohli studenti česk. gymnasia při svých službách Božích už dne 25. března o slavnosti Zvěst. Bl. P. Marie ku všeobecnému překvapení provésti krásnou vokální mši s vložkami: Graduálem „Diffusa est“ dle starého chorálu od Křížkovského upraveným a Offertoriem „Ave Maria“, chorálem to od Dossa spravovaným.

Provedení bylo v každém ohledu výborné. Jako jedněmi ústy pělo, či raději deklamovalo přes 60 mladíků ušlechtilé melodie brzo unisono se nesoucí, brzo do smíšených hlasů rozvedené; zvláště pak krásné „Ave Maria“ každého uchvátilo. Jest tedy učiněn u nás zajisté krásný a mnohoslibný počátek!

Jak obyčejně poskytl i svatý týhoden hojnou příležitost, seznati veškerou krásu pravého zpěvu církevního každému, kdo obcoval v Král. Klášteře temným hodinkám aneb dojemným obřadům velkého pátku. Překrásně harmonisované žalozpěvy a responsoria, zejména pak Palestriniho „improperja“ a „Vexilla regis“ sborem dobře vycvičených zpěváků přesně přednešeny mohutně uchvacují mysl posluchačovu. Obřad i zpěv tu splývají v jeden harmonický celek a jest znáti, že z jednoho zřídla vyřinuly se — z ducha Církve katolické. —

² -r*). Z diecése Brněnské. Cecílie. 1874, roč. 1, č. 5, s. 46.

*P. Křížkovský však neřídil tentokráte sbor svůj byv nenadále povolán do Olomouce. Zastupoval ho žák jeho p. Lev Janáček, mladistvá a ku krásným nadějím opravňující síla hudební. Jak slyším, zůstane P. Křížkovský i na dále v Olomouci, což by ovšem církevní hudbě na Moravě znamenitě prospělo; ale u nás v Brně mnohé nadějně počátky snad na ten čas opět by byly ve vzrůstu zaraženy. Doufejme však, že dobrá věc konečně zvítěziti musí. — r. *)³*

2) 21. – 29. března 1875 byl Janáček v Brně a pro velikonoční týden připravil v starobrněnském chrámě hudební program.

„Diecése Brněnská.

Z Brna. Právě nám minula doba větší hudební činnosti, doba velkonoční. Církev čítá ji za svou nejslavnější i nejdůstojnějším způsobem ji proto oslavuje. Hlavně umění hudebnímu jest závažnou příčinou neustálého pokroku od nejstarších dob čas velkonoční; neboť veškerí skladatelé starší, což docela přirozeno, s tou největší horoucností a libostí skládali ony zpěvy, jichžto slova na umučení a strasti Spasitele se vztahovala.

Přehlídneme-li díla mistrů starých jako : Croce, Viadana, Loila, Vittoria, Hándla a mnoha jiných, přesvědčíme se, že zpěvy vztahující se na sv. týden rozhodně svou větší volností, vzletností, melodičností, bohatou harmonisací a rozmanitostí všestrannou, jakož i, u porovnání slov s příslušnou hudbou, opravdivostí či význačností jsou krásnější nežli jinodobé týchž mistrů

Hlavně vzhledem volnosti, jež se v přerušování a opětném vyrovnávání jistě zákonitosti zakládá, vynikají zpěvy velkonoční.

Příčina toho leží na snadě ; zanícenost náboženská, jež původila v obsahu slov, přetrhovala hráze tehdejšího vkusu u skládání a když i mnohdy tím hudební část zpěvů u krajnost (romantičnost — nedokonalost) vypnuta, přece z většiny krásné hudební představování, obrazotvornost hudební, nabylo převahy nad pouhou zaníceností náboženskou, jež by sama o sobě nikdy neutvořila hudební dokonalou skladbu, asi tak, jako pomyšlení na Napoleona nikdy neutvořila „Eroicu“, jež se jen z Beethovenovy obrazotvornosti hudební vynořila.

V tom ohledu pověděti nutno i něco ve prospěch opravy.

Dováženy nám bývají z ciziny za těchto dob pod rouškou opravy a nutné potřeby díla hudební skrz na skrz bezcenná. Lidé, jež je skládali, jsou vším jen ne umělci hudebními a právě toho druhu jsou i jich skladby.

³ -r*). Z diecése Brněnské. Cecilie. 1874, roč. 1, č. 5, s. 47.

Oprava nezůstává jen při správnosti zevnější zpěvu; tak nespokojím se mší, jež má patřičný počet „Kyrie eleison“, jižto „Gloria“ začíná s „et in terra“ a „Credo“ s „patrem omnipotentem“ atd. — to vše mi nedostačuje, bych kdy takovou skladbu, novhovojuje-li zároveň v ohledu hudebním všem zákonům krásna hudebního, veřejně odporučoval a za dostatečnou vzhledem opravy prohlašoval. Skladby v hudebním ohledu nedokonalé nemají býti brány v pořádek skladeb opravných a děje-li se to, jest to jen na záhubu opravě. K vůli jasnosti poukazuju jen na Molitorovy a mnoha jiných skladby.

Povídám to jen mimochodem a ukončuji poznámku tu s opravdovým přesvědčením, že oprava málo má děl novodobých umělecké ceny stálé a že jsme nutně poukazováni na plody mistrů starých!

Skladby staré mohou býti jedinou školou nynější církevní hudbě; tamodtud nám čerpati slušno hlavně co se týká hudebního slohu: ndržeme se však skladeb těch tak ouzkostlivě, by naše plody staly se jich odlikou či nápodobou; nepravím to bez příčiny, neboť tím jsou skutečně mnohé skladby opravné nynější doby. Opak toho; nelekejme se nikdy tak zvaných novot nynější hudby; jsou ony na místě a mají své právo: užívejme veškeré těžce nabyté bohatosti poskytované nám nynější hudbou! Šetřme jen při skládání rozmanitosti v jednotě, ušlechťujme vkus svůj na starých skladbách, dbejme správnosti a volnosti, jisté slušnosti či význačnosti neb pravdivosti, kteréž dbáti slova nám velí -- pak dozajista zpěv církevní ve svém omezení bude krásným.

Tím naznačen směr opravy opravdivé; ona nezahazuje skladby orchestrální, proto že jsou orchestrálními, ale pro jich dočasnou bezcennost; nevyovídá housle, že jsou houslemi, ale že nuceny jsou až po dnes hráti skladby nekrásné jak nesprávné; trouby, ne že jsou troubami, ale že jich úlohou jen v dotýčných skladbách až pekelně otrásat svatyní; bubny odsuzuje, že jsou bubny!

Svatou pravdu že mluvím, přisvědčí mi každý znatel literatury hudby církevní, tvrdím-li, že ze všech dob toliko doba mistrů starých nejbliže stojí klasičnosti.

V umění panovati má jediný y přísluší i příjmení opravce; jsou-li tu celé společnosti, jež vědomě neb nevědomky klasičnosti se nedomáhají, nemají zvány býti společností umělců, tím méně opravců.

Opravci hudby církevní, domahající se klasičnosti, jsou s to, jedině této se domoci na

základě děl Palestriny, Vittoria, Croce, Zoila, Viadruch — snaha po klasičnosti, jež jest cílem každé umělecké činnosti; proto přiči-li se nějaká činnost či směr této všeobecné snaze, pracuje-li kdo na záhubu toho jediného cíle jakýmkoliv způsobem, buď vědomě neb nevědomě, nikdy nemůže býti zván pravým umělcem, jemuž přirozeně vzdany, Orlando de Lasso a četné ještě řady.

K důkladnějšímu objasnění těchto slov jsem nucen několik řádků dodati, jež hlavně“⁴

„k poměrům Brněnským se vztahují. Jsou tam ředitelé kůrů, již ještě na tak šumařském stupni stojí, jak bychom to v takovém městě nikdy netušili. Toť již patrným svědectvím nedokonalé hudební vzdělanosti, nevytříbeného vkusu a vůbec všeliké hudební neschopnosti, jakož i velké drzosti, osměluje-li se pěstitel musy „Schiedermeierovy“ též volati: „já jsem opravcem.“ Nepíšu tyto řádky k vůli takovým hrdinům, toť jest mi daleko; chtěl jsem toliko poukázati názorněji na směr, kterým se oprava bráti má, jakož i na nutnost a potřebu vzdělaných hudebníků, jimiž by se nevdělaní a neumělí ředitelé kůrů zvolna nahražovali.

Ku konci podávám seznam skladeb, jež se o velkonočních svátcích v Králové-Klášteře v Brně provozovaly.

21. března. Dom. Palmarum. Mše : Greith (e) ; Graduale (Tenuisti manum) Orlando de Lasso ; Offert. (Improperium) Orlando de Lasso ; Pašie sv. Math. (lat.) Křížkovský.

24. března. Matutinum : Lamentace I. a II. slohu chorálního, harmonisováno od Lickla ; IIIí od Witta. Rcsponsoría z „Musica satira“ (Proske) od skladatelů : Croce, Viadana, Zoilo, Hándl, Vittoria.

25. března. Matutinum : Lamentace slohu chorálního, spracováno od Lickla. Responsoría in Parasceve z „Musica sacra“ (Proske) od výše jmenovaných skladatelů.

26. března. Pašie sv. Jana (lat.) — Křížkovský; Popule meus — Vittoria; Ecce quomodo — Gallo ; Vexilla regis — Palestrina. Lamentace slohu chorálního, spracováno od Lickla. Responsoría (sabato seto.) z „Musica sacra“ (Proske) od výše jmenovaných skladatelů.

27. března. Mše spracovaná od Křížkovského ; Regina coeli — Birkler; Hymna (Aurora) Neznámý ; Te Deum laudamus — M. Haler.

28. března. Mše — Witt (C) ; Grad. Hoec dies Reissiger; Offer. Alleluja — Brosig ; Pange lingua. — Palestrina.

29. března. Mše — Witt (se, Augustini) ; Grad. Haec dies — Reissiger ; Off. Angelus Domini — Witt ; Pange lingua. — Pitoni

⁴ JANÁČEK, Leoš. Z diecése Brněnské. Cecilie. 1875, roč. 2, č. 5, s. 38.

*Usoudit, zdali vše dobře provozováno, mně nepatří; smím-li uvěřiti dojmu, jež mi líčili i znalci jak nehudebníci, tak by se bylo vše zdařilo. L. J.*⁵

⁵ JANÁČEK, Leoš. *Z diecése Brněnské. Cecilie*. 1875, roč. 2, č. 5, s. 39.

3) Večer 2. listopadu 1875 (v den Památky zesnulých) Janáček zorganizoval mohutnou manifestační oslavu k uctění památky Josefa Dobrovského. Konala se u jeho hrobu na starobrněnském hřbitově. Zpíval se Křížkovského sbor Zahrada Boží.

V Cecilii jsem nenašla v tomto období jedinou zmínku k Leoši Janáčkovi, pravděpodobně tedy tato událost nebyla Cecilii reflektována.

4) 3. února 1876 byl Janáček zvolen sbormistrem Besedy brněnské.

Bohužel i k této události jsem nenalezla v Cecilii reflexi.

5) Na jaře 1876 vytvořil Janáček ochotnický sbor, se kterým v brněnském chrámu sv. Michala, jenž byl pokládán za „slovanský“, prováděl skladby Palestrinovy aj. (patrně v duchu cecilianismu); tato činnost vzbudila pozornost.

„Z diecése Brněnské

Z Brna.

Církevní hudba. Není tomu dávno, co se sestavil sbor ochotnický ku přestování posvátného zpěvu ryze církevního pod řízením mladistvého sbormistra Janáčka. Poslední neděli už vystoupil sbor ten do veřejnosti, vyvoliv si za místo svého blahodárného působení chrám sv. Michala, kde se každou neděli schází četné davy slovanského lidu na služby Boží. Sbor byl silný, neboť čítal 11 sopránů, 10 altů, 7 tenorů a 8 basů samé to cvičené, svěží síly. Nebylo ani možno, aby takový sbor, jehož každý jednotlivec vyniká zručností ve zpěvu, celkem dobře se nenesl — nehledě ani ku zkouškám, které ode všech ochotníků s příkladnou svědomitostí a mnohdy i s obětmi navštěvovány byly. Ku provozování prvnímu vybrána byla, jak se hned z prvopočátku ujednalo, příjemná a ne příliš těžká mše od Stehleho. Tenor a bas je sice neobligatní — ale přispívá velmi značně ku barvitosti skladby cenou korunované. Na Starém Brně se zpívá mše ta s průvodem tří posaun dle zpracování P. Křížkovského. Graduale od Brosiga pro dvojsbor činilo svým radostným alleluja mocný dojem. Větší však uměleckou cenu mělo Offertorium od Stehleho. Vidi aquam od Vittoria učinilo důstojný začátek a Palestrinovo Pange lingua celému dílu posadilo zlatou korunu. Mše měla průvod varhan; ostatní skladby byly bez průvodu. Vskutku potěšitelný jest ruch ochotnického tohoto sboru. Neboť sotva dozněl poslední akord produkce první, ihned s ochotou započnou se zkoušky na mši novou. Pan ředitel má tentokrát za lubem plod musy české — mši Förstrovu, jež vyšla co příloha „Cecilie“, našeho organu pro hudbu církevní. Půjdou-li zkoušky příznivě, bude se zpívat příště na den Nanebevstoupení Páně. Přejeme si jenom, aby horlivost pánů ochotníků nikdy neochábla.“⁶

⁶ VLK, Josef. *Z diecése Brněnské. Cecilie*. 1876, roč. 3, č. 5, s. 43.

6) Ve dnech 30. a 31. srpna 1876 Janáček účinkoval na koncertě starobrněnského kůru, při němž byly svěceny nové varhany.

*„Nové varhany v Králové-klášteře na Starém Brně. *)*

Ctěné čtenářstvo mi odpustí, když v následných řádcích o něco stručněji pohovořím o nově postaveném „královském nástroji“, zároveň, když dopodrobna vysvětlím novou při stroji užitou soustavu řízení a rozvodu proudu vzduchového a když, porovnávaje obě užívané soustavy, na rozhodné přednosti soustavy kuželových závor poukáži.

Celý stroj rozpadá ve tři hry, jež pod jmeny první manual, druhý manual a pedal se vyrozumívají.

První manual jest hlavní lyrou a obsahuje následné hlasy : Principal 8', Viola di Gamba 8', Tibia 8', Gemshorn 4', Bourdon 16', Octava 4', Octava 2', Quinta 2 1/2, Trompeta 8', Mixtura 2'. Aby rozuměno bylo, co pod hlasem mysliti nám jest, dodávám, že jest to souhrn píšťal jednorodé barvitosti či timbru.

Druhý manual obsahuje hlasy vesměs jemné, jako: Houslový principal 8', Amarosa 8', Fugara 8', Clarinet et Fagot 8', Aeolina 8', Dolce 8', Lieblich-gedeckt 8', Flauto traverse 8'.

Pedal složen jest následně; Cello 8', Subbass 16', Violon 16', Octavbass, Quinta, Posauna.

Kopulemi spojití lze předně oba manuály, pedal pak s oběma neb s jedním každým manuaelem o sobě.

Jiné důležité přístroje jsou tak zvané „spoje“ či kolektivní tahy, jimiž se uvádí čtyry kombinace či složení hlasů v znění jedním šlapnutím na malou při pedalu umístěnou nožku.

Prvé složení hlasů, jež se spojem ve znění přivádí, obsahuje veškeré jemné hlasy prvního, druhého manualu, jakož i pedalu. Nyní lze hráti „aniž by jediný rejstřík vytáhnut byl,“ na jednotlivých hrách o sobě, nebo pomocí kopuly manualové a pedalové, současně na všech hrách.

Druhým spojem znějí veškeré jemné hlasy a principály; třetím přistoupí 4 a 16stopové hlasy, kdežto čtvrtým spojem plný stroj hraje.

Jaké důležitosti a ceny jsou spoje, pochopí v celém dosahu jen odborný varhaník, pomní-li, že pomocí jich jedna dvaatřicetina největším pianem zníti může, kdežto následná již plným strojem se ozve.

Týmiž spoji dá se znamenitě i klamné decrescendo provésti. O jiných výhodách a překvapeních, jichž se pomocí spojů docílí, nechci zde mluvit, neboť zabíhalo by to v podrobné případy hry na varhanách.

Z hlasů ve varhanách se nacházejících plného obdivu pro pravdivost, plnost a čistotu zasluhují: Principal 8', Trompeta, Clarinetta, Aeolina, Gamba a Tibia. Rozkošný hlas jest doIce; působí, jako z velké dálky by se vinily ty nejtišší zvuky dumné — skutečně okouzující dojem!

Na pravém místě byl užit při skladbě Lisztově: Pater noster a Ave Maria, jež se při slavnostním odevzdání varhan dávaly. Skladba sama jest v pp-mu držena; překvapuje každým okamžikem genialní harmonií a zpívána recitativem od sboru dokonalého v každém ohledu, od sboru, kdež každý jednotlivec „rozuměl“, co chtěl skladatel říci, nebyla nikdy a nikde klassičtěji provedena. Průvod varhan oním božským dolcem připadal mi jako by někde v dálce vylezen byl krásou tajný sbor duchů doprovázejících.

Nad pomýšlení lehká hra, snadné beze vší námahy provedené zapadání rejstříků, spoje, intonace, vyrovnaná síla každého tónu o sobě jako i ve souzvučích, stálé ladění --to vše by nebylo možné při nových varhanách, kdyby nebyly stavěny větrovny dle soustavy kůželových závorů.

Větrovny jsou duší každých varhan ; jsou-li ty chybné nestojí varhany za nic. Proto rozložíme si větrovnu, abychom celé nové soustavě rozuměli.

Myslíme si pod větrovnou masivnou skříň obdélnou, v níž se celá spousta vzduchového proudu poměrně rozvádí ku jednotlivým píšťálám. Pozůstává proto každá větrovna ze tří částí: do nejspodnější vniká nezřízený proud, ve vyšší se chodbami jistého průměru přivádí do lože, co třetí částí, nad kterým se nacházejí píšťaly jistého hlasu. Ovšem u rozličných mistrů má každá část svůj zvláštní útvar. Větrovna jest pro rozličné množství hlasů zařízena; lepší i jistější jest vždy menší než větší.

Rozdíl větrovny staré a nové jest následný nejspodnější část jest u obou v základě tatáž; chodby, či druhá, vyšší část větrovny staré, jsou nedělené, bez ohledu na počet hlasů na ni uložených. Chodby nové větrovny jsou však

**) F. Pavel Křížkovský, milý přítel můj, pozval mne ku slavnosti posvěcení nových varhan v Králové-klášteře na Starém Brně, když již nebylo možno odložit cestu do Mnichovské výstavy umělecké, kterou po přání a z posláni výboru umělecké sekce Akademie křesťanské v průvodu pp. architektů Barvitia, Mokra a dp. Langeru společně bylo nastoupiti. Pokaženou radost bohdá! nahradím si při jiné příležitosti. O průběhu celé slavnosti nedošel redakci žádný referát. Vypoučím se tudy zprávu moravského „Hlasu“ která tuto doslovně uvádí se. Pozn. Red.“⁷*

⁷ LEHNER, Ferdinand. *Nové varhany v Králové-klášteře na Starém Brně*. Cecilie. 1876, roč. 3, č. 11, s. 89.

„po délce na tolik dílů rozděleny, kolik hlasů na větrovně spočívá: každému hlasu odpovídá jedna chodba.

Lůžko u staré větrovny jest všem píšťalám jednoho hlasu společné, kdežto u nové soustavy každá píšťala má své zvláštní lůžko, jež se kuželovou závorou zapadající uzavírá. Tato osamocená lůžka jednotlivých píšťal jsou podstatou nové soustavy, jež od závorý též své jméno přijala. Lůžko společné staré soustavy uzavíráno deskou podélnou, proto něm. název: Schle'fladensystem.

Nyní jaký význam a důležitost má ono dělení chodeb a lůžka?

Za tím účelem stanovme si větrovnu pětihlasnou s loži pro 54 píšťal.

Úhozem na některou klavesu otevrou se ventily veškerých rejstříků či hlasů nasazeného tónu; tón pak se ozve tím hlasem, jehož lože jest otevřeno.

Nyní nastává otázka, jak se ozve při staré a jak při nové soustavě?

Chodba staré soustavy jest nedělená, jest v ní tedy tlak vzduchu potřebný pro 5 hlasů v jisté době; nyní otevře se ale jen jedno lůžko, tu působí následně celý tlak vzduchu vypočítaný po pět lůžek, na jedině. Do lůžka otevřeného vstupuje tedy vzduch silou pětkrát tak velkou než jest zapotřebí.

Postupme dále: lůžko staré soustavy vypočítáno jest pro všechny tóny klaviatury, vezměme poměrné číslo 54. Nyní se otevře ze všech jen píšťala jednoho: i působí v okamžení určený tlak vzduchu pro pětkrát 54 píšťal na jedinou!

Mírně jen následky jsou, že tón zní nepoměrně silně, píšťala neintonuje, klavesy se náramně těžce setlačují a pružně vyskakující vyvolávají onen nesnesitelný klapot při starých varhanách; že ladění nedrží, jest přirozené.

To vše se státi nemůže při nové soustavě. Každý hlas má svou chodbu a každý tón své poměrně velké lůžko, z toho následuje, že tlak větší nežli píšťala ku správnému intonování vymáhá ani povstati nemůže. Proto tak lehká hra, vyrovnaná síla každého tónu ať zní sám, neb ve souzvuku. —

U starých strojů táhnouti musel rejstřík onu desku, která lože uzavírala; nyní zvedá rejstřík toliko ventil, otvorem pak vniká proud do lože. Proto bylo zapotřebí při starém stroji obzvláště v zimě, když deska nabotnala, po každé straně pomocníka nemalé síly ku vytahování rejstříků, kdežto při novém stroji jen lehoučké dotknutí dostačí, by hlas umlčen byl. Za tou příčinou jest nemožné hromadné otevírání rejstříků či hlasů při starých, snadné však při nových strojích.

Jest tedy patrný prospěch nové soustavy, mluvit proti ní jest za naší doby již směšné : však naši pp. varhanáři také proti nové soustavě nic nemají, jen jak s tou prací začít? neboť, aby nová větrovna byla k potřebě, jest zapotřebí velké zkušenosti u výrobě. Podle kreseb a výpočtu se málo svede: trochu méně pýchy a nadutosti a — jít se učit!! „Umělecké“ práce našich varhanářů osmělíme se počínaje brněnskými stroji, oceniti příště.

Tolik „Hlas“.

Dodati dlužno, že hlavní zásluhu o zbudování nového, dle nejlepší soustavy novověkého varhanářství zhotoveného stroje, přísluší Pavlu Křížkovskému, zároveň pak též důst. p. faráři a vůbec i konventu OO. Augustiánů na Starém Brně. Pamětihodný chrám Králové-kláštera, též architektonicky památný, nyní pak nákladně obnovený, udržuje čestnou supremacii před ostatními chrámy na Moravě v oboru hudby posvátné. Prvním byl, odkud „Musica sacra“ počala pouť konati po krajinách sesterské Moravy ve smyslu nejušlechtlejším. Církev, bohoslužby v chrámu důstojným; nyní přednost pojistil si strojem varhan, jemuž na Moravě není rovno.⁸

7) 14. dubna 1878 zahájil Janáček s Besedou brněnskou koncertní rok provedením Mozartova Requiem.

V Cecilii jsem informaci k provedení Mozartova Requiem Janáčkem nenalezla.

8) 2. dubna 1879 Janáček s Besedou brněnskou provedl Beethovenovu Missu solemnis.

Bohužel jsem v Cyrilovi nenalezla ani zmínku o provedení Beethovenovy Missy solemnis.

9) 24. dubna 1879 řídil Janáček Besedu brněnskou při mši na Petrově v rámci oslav císařovy stříbrné svatby

V Cyrilovi jsem nenalezla reflektování těchto oslav.

10) 11. června 1880 Janáček řídil sbory, když Beseda zpívala při císařově návštěvě Brna

Ani k této události spojené s císařem a Leošem Janáčkem jsem nenalezla v Cyrilovi reflexi.

⁸ LEHNER, Ferdinand. *Nové varhany v Králové-klášteře na Starém Brně*. Cecilie. 1876, roč. 3, č. 11, s. 90.

Závěr

Nalezla jsem v hudebním časopise *Cybil (Cecilie)* reflexi pouze ke čtyřem událostem z deseti zadaných. Janáček přitom nebyl v souvislosti s novými varhany na starobrněnském kůru v roce 1876 vůbec reflektován, ale zmínku o nich jsem našla. Zpráva byla však již převzata z časopisu *Hlas: časopis církevní*, který byl vydáván Jednotou katolickou v Brně v letech 1857-1918.

Seznam pramenů a literatury

JANÁČEK, Leoš. *Z diecése Brněnské. Cecilie*. 1875, roč. 2, č. 5, s. 38-39.

LEHNER, Ferdinand. *Z diecése Brněnské. Cecilie*. 1874, roč. 1, č. 5, s. 46-47.

LEHNER, Ferdinand. *Nové varhany v Králové-klášteře na Starém Brně. Cecilie*. 1876, roč. 3, č. 11, s. 89-90.

SLAVICKÝ, Tomáš. *O časopisu Cyril*. [online] 2016. [30. listopadu 2016]. Dostupné z <<http://cyril.psalterium.cz/?a=14>>.

VLK, Josef. *Z diecése Brněnské. Cecilie*. 1876, roč. 3, č. 5, s. 43.